

Als u gaat stemmen tijdens de komende parlementsverkiezingen van 22 november, dan is de kans groot dat u dat via een stemcomputer doet. Wel zo makkelijk. U selecteert met een paar toetsen de partij en kandidaat die u zinnen, bevestigt uw keuze, en klaar is Kees. Geen ouderwets gedoe met een onhandig groot stembiljet en een rood kleurpotlood. U leeft tenslotte in het computertijdperk. En de medewerkers van het stembureau kunnen na sluitingstijd met één druk op de knop de resultaten afdrukken en hoeven niet nog urenlang na te blijven om alle stemmen met de hand te tellen.

Maar wat voor zekerheid heeft u dat uw stem correct geteld is? Geen. Uw stem verdwijnt letterlijk en figuurlijk in de computer, en u moet er maar op vertrouwen dat die computer uw stem niet verwijdert of verandert. Vandaar dat Rop Gonggrijp, een van de oprichters van internetprovider XS4ALL, samen met een aantal medestanders een actie is begonnen tegen stemcomputers: wijvertrouwenstemcomputersniet.nl. Deze actiegroep wil zo snel mogelijk terug naar het ouderwetse papieren stembiljet en het met de hand tellen van de stemmen.

Het ouderwetse stembiljet werd door elke kiezer persoonlijk in de stembus gestopt. Maar bij een stemcomputer is er geen sprake van dat u uw stem persoonlijk in het juiste geheugenvakje van de computer stopt. En ook al zou dat zo zijn, het geheugen van een stemcomputer kan gemanipuleerd worden door onzichtbare software, terwijl het ondoenlijk is om met de stembiljetten in een stembus te rommelen zonder dat het opvalt.

Fraude met stemcomputers is waarschijnlijk al voorgekomen in Nederland. Voormalig gemeenteraadslid Guus te Meerman wordt vervolgd wegens verdenking van verkiezingsfraude, tijdens de gemeenteraadsverkiezingen in de gemeente Landerd in Zeeland eerder dit jaar. In het stembureau waar hij de stemcomputer bediende, kreeg hij 181 voorkeurstemmen, terwijl hij bij de drie andere stembureaus in totaal slechts 11 stemmen kreeg. Het vermoeden bestaat dat hij de stemcomputer gemanipuleerd heeft. In theorie konden stembureau-medewerkers vroeger tij-

Bij de komende Kamerverkiezingen zullen weer meer mensen stemmen per computer. Maar wat voor zekerheid heeft u dat uw stem correct is geteld? Geen.

De onnavolgbare

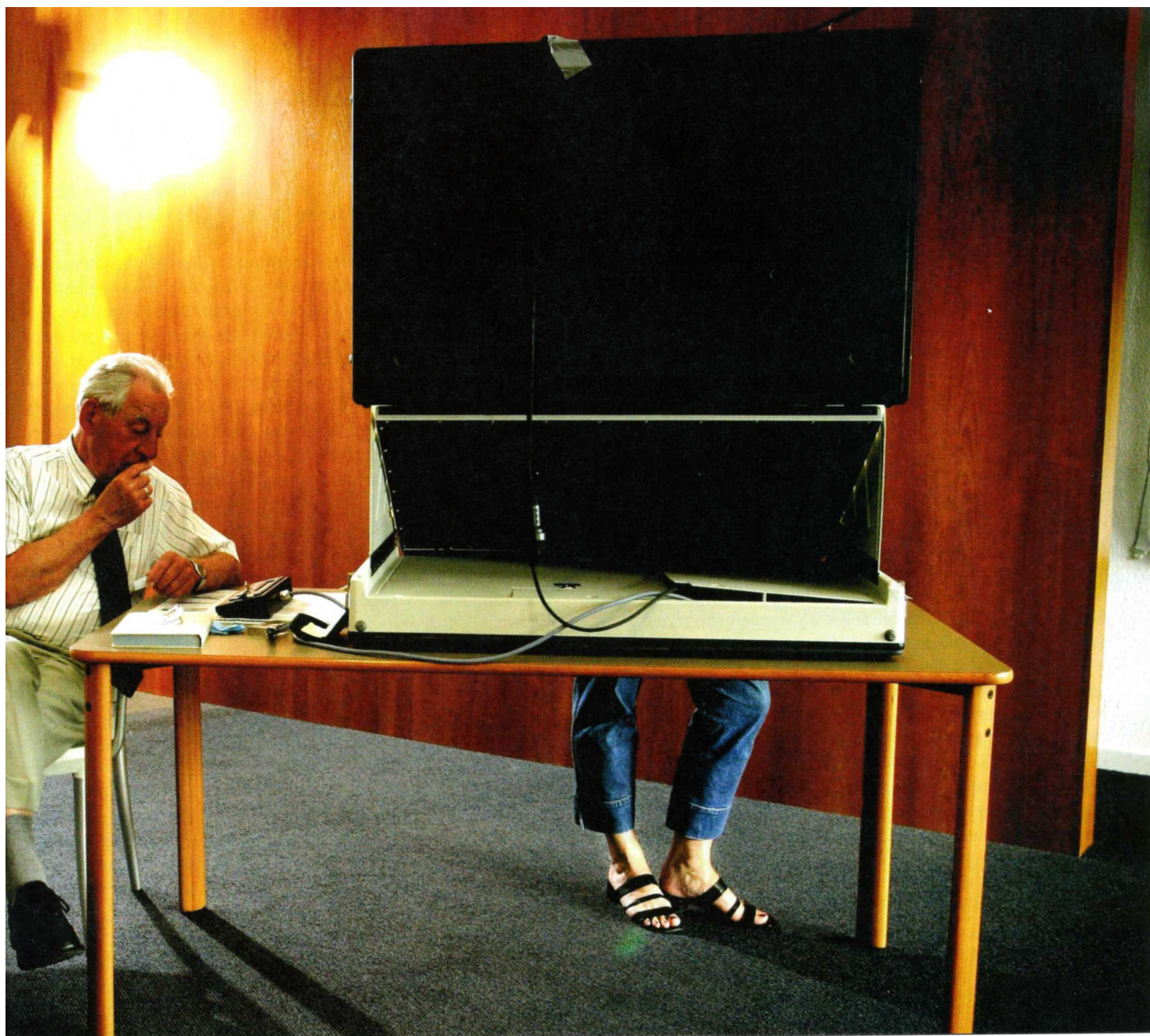
dens het tellen ook fraude plegen, maar de kans daarop was klein omdat de medewerkers de stemmen gezamenlijk telden en dus elkaar controleerden.

In Amerika speelt de discussie over stemcomputers al langer. De computerwetenschapper Clinton Curtis getuigde in 2004 voor het Huis van Afgevaardigden in de staat Ohio dat hij een computerprogramma heeft gemaakt dat in staat is de resultaten van een stemcomputer te manipuleren, zonder dat dit door toezichthouders te ontdekken is. En in een getuigenis voor de Senaat van de staat New Jersey in 2005 verklaarde computerwetenschapper Andrew Appel, na een diepgaand onderzoek, dat er geen realistische manier is om te verifiëren dat de huidige stemcomputers de stemmen correct tellen. Zo stelt hij dat een malafide programmeur een stukje code in het programma zou kunnen verbergen

dat fraude pleegt. En zelfs al zou men de software van tevoren voldoende gecontroleerd hebben, dan nog is het moeilijk om te voorkomen dat iemand vlak voor de verkiezingen de software in de stemcomputer vervangt door andere software. Bovendien kan een slimme programmeur ervoor zorgen dat zijn software het tijdens het testen van de stemcomputer perfect doet, maar zich tijdens de verkiezingen anders gedraagt. Zelfs als stemcomputers continu bewaakt zouden worden, dan nog kunnen de programmeurs van de leverancier aan de software rommelen.

Zesentwintig van de vijftig Amerikaanse staten hebben inmiddels een wet aangenomen die regelt dat stemcomputers een papieren bevestiging moeten afdrukken van wat iemand heeft gestemd. Die biljetten gaan vervolgens in een ouderwetse stembus, zodat later eventueel een papieren hertelling mogelijk is ter controle van de computerresultaten. Dit zou volgens wijvertrouwenstemcom-

ROBIN UTRECHT / ANP

stemcomputer

putersniet.nl ook een bevredigende oplossing zijn. Als er willekeurig steekproeven worden gedaan bij verschillende stembureaus, waarbij de handtelling wordt vergeleken met de computertelling, zou dit ook een redelijke mate van controle terugbrengen.

Maar liefst negentig procent van de Nederlandse stemmers brengt zijn stem uit op een stemcomputer van het bedrijf Nedap. Wat is hun reëliek op de kritiek van Gonggrijp en consorten? Jan Groenendaal, directeur van Nedap, komt in een schriftelijke reactie niet veel verder dan de opmerking dat hij alle ophef niet begrijpt: "Wat precies de drijfveer is ontgaat mij. Onrust stoken om het onrust stoken? De stelling dat het stemproces oncontroleerbaar is geworden, is simpelweg niet juist." De rest van zijn verhaal komt erop neer dat we maar moeten vertrouwen op de deskundigen en de effectiviteit van onafhankelijke testinsti-

tuten en certificering. Maar de mooiste certificaten kunnen niet garanderen dat de software die door TNO wordt getest, dezelfde software is die op verkiezingsdag in de stemcomputer zit.

Een van de redenen die een woordvoerder van Nedap aangeeft om de broncode van hun stemcomputers niet openbaar te maken, is domweg verbijsterend: "Wij geven die code niet vrij om twee redenen. Ten eerste vanwege onze commerciële belangen. Met die code kan iedereen onze machines nabootsen. Ten tweede is er niet veel nodig om de stemmachine in diskrediet te brengen door de software door willekeurige derden te laten controleren." (Bron: internetpublicatie van *de Volkskrant*, 6 juli 2006.) Een onafhankelijke controle van de software zou de stemcomputer in diskrediet kunnen brengen? Dat voorspelt niet veel goeds.

Het Ministerie van Binnenlandse Zaken erkent dat fraude met stemcomputers mogelijk is, maar stelt dat het heel onwaar- ►

- schijnlijk is vanwege allerlei waarborgen. Bovendien stelt het ministerie dat als er fraude zou worden gepleegd, dat de uitslag waarschijnlijk toch niet beïnvloedt. Voor een zetel zijn ongeveer zestigduizend stemmen nodig. Om te zorgen dat de fraude niet opvalt zou een fraudeur, volgens woordvoerder Mireille Beentjes, maximaal tien procent van de stemmen per stemcomputer manipuleren. In dat geval moet je fraude plegen met maar liefst vijf- à zeshonderd stemcomputers om een extra zetel te krijgen, hetgeen volgens Beentjes ondoenlijk is.

Als we onze democratie niet langer afhankelijk willen laten zijn van de betrouwbaarheid van één bedrijf, dan moeten we dus terug naar het ouderwetse stembiljet en het tellen met de hand, of we moeten de huidige stemcomputers uitbreiden met een printer en steekproefsgewijze controletellingen van de papieren stemreçutjes. Maar er is nog een mogelijkheid. Het is mogelijk om het stemmen met stemcomputers zo te organiseren dat het zelfs betrouwbaarder is dan allebei deze methoden. Stemcomputers kunnen namelijk zo worden aangepast dat elk individu kan controleren of zijn stem correct is vastgelegd en iedereen kan controleren of de totale telling klopt.

Een simpele versie van zo'n systeem zou als volgt kunnen werken. Iedere stemgerechtigde krijgt van tevoren een oproepkaart toegestuurd met een uniek serienummer. Als we onze stem uitbrengen, slaat de stemcomputer onze stem samen met dat serienummer op. Na afloop van de verkiezingen wordt op een website een lijst van alle stemmen gepubliceerd. Naast ieder serienummer staat of de bijbehorende stemgerechtigde gestemd

We moeten terug naar het ouderwetse stembiljet of we moeten de stemcomputer uitbreiden met papieren stemreçutjes.

heeft, en zo ja op wie. Hierdoor kan iedereen met behulp van zijn serienummer opzoeken of zijn stem correct is vastgelegd. Bovendien kan iedereen alle stemmen op de lijst hertellen om te controleren of de gepubliceerde resultaten kloppen.

Er is echter een probleem. Veel verkiezingsexperts vinden zo'n systeem niet acceptabel omdat een stemmer aan een ander zou kunnen bewijzen wat hij gestemd heeft. Als ik bijvoorbeeld VVD heb gestemd, kan ik dat eenvoudig aan een ander aantonen door hem een kopie van mijn oproepkaart te laten zien, waarna die ander op de verkiezingswebsite kan controleren of er naast mijn serienummer inderdaad een VVD-kandidaat staat. Dit geeft twee onwenselijke mogelijkheden. Ten eerste zouden mensen hun stem aan anderen kunnen verkopen (partijen zouden bijvoorbeeld stiekem geld kunnen bieden aan mensen die aantonen dat ze op hen hebben gestemd). En ten tweede zouden mensen anderen onder druk kunnen zetten, of met geweld kunnen dreigen, als ze niet kunnen laten zien dat ze op de juiste partij hebben gestemd.

Een volgende stap is stemmen via internet. Daar is in Nederland al mee geëxperimenteerd. Zo konden Nederlanders in het buitenland tijdens de EU-verkiezingen in 2004 via internet stemmen. Dat zal opnieuw kunnen tijdens de komende parle-

mentsverkiezingen. Bij de waterschapsverkiezingen voor het Hoogheemraadschap Rijnland in 2004 konden alle kiezers via internet stemmen.

Toch zijn sommige critici (waaronder wilvertrouwenstemcomputersniet.nl) tegen het stemmen via internet, vanwege het eerder genoemde probleem dat geweld, intimidatie en geld een verkiezing zouden kunnen beïnvloeden. Als de kiezer zich namelijk niet meer hoeft te identificeren op een stembureau, dan zijn dat soort zaken niet meer goed te controleren. Een man zou bijvoorbeeld kunnen eisen dat hij meekijkt terwijl zijn vrouw achter de pc zit te stemmen, en haar onder druk kunnen zetten op een bepaalde partij te stemmen. Of iemand zou zijn stembiljet aan een ander kunnen verkopen, zodat die daarmee achter zijn eigen pc kan stemmen wat hij wil. Tegen dit bezwaar zijn ten minste vier tegenargumenten in te brengen.

Ten eerste is het nu ook al zo dat je iemand kunt machtigen om voor jou te stemmen, en dat geeft dezelfde mogelijkheden van omkoping en intimidatie (het aantal machtigingen is wel beperkt tot twee per persoon). Ten tweede is een democratie sowieso gebaseerd op het vertrouwen dat mensen op een verstandige manier met hun stemrecht omgaan. Een kiezer die niet assertief genoeg is om zelfstandig te stemmen en zich laat inpalmen door intimidatie of geld, is waarschijnlijk ook niet verstandig genoeg om zelf een weloverwogen stemkeuze te maken. En waarom zou het erger zijn dat een naïeve vrouw stemt wat haar man wil, dan dat ze zelf een keuze maakt op basis van oppervlakkige redenen en een gebrekkige politieke kennis? Ten derde zijn er in de privacy van het stembokje waarschijnlijk nu ook al honderdduizenden mensen die weinig benul hebben van politiek en daarom maar hetzelfde stemmen als hun partner. Ten vierde staat er tegenover dit nadeel van het internet ook een groot voordeel. Namelijk dat je niet meer naar het stembureau hoeft te reizen om te stemmen, en dus tijd en moeite bespaart. Ook is er een hogere opkomst te verwachten als het stemmen gemakkelijker wordt gemaakt. Zo steeg de opkomst in het kiesdistrict van Genève met maar liefst twintig procentpunten toen stemmen via de post mogelijk werd.

Nog een interessant aspect is dat het stemmen via internet het veel praktischer maakt om veel vaker te stemmen, zodat een verregaande mate van directe democratie mogelijk wordt. In theorie zou elke burger zelfs over elk wetsvoorstel kunnen stemmen. Als u op een partij stemt, heeft u geluk als die partij in 75 procent van de gevallen hetzelfde stemt als wat u zou doen. Als u zelf over wetsvoorstellen stemt, kunt u in honderd procent van de gevallen stemmen wat u wilt.

Een argument tegen directe democratie is dat de kiezer niet voldoende kennis heeft om direct over het beleid te beslissen. Maar als mensen te dom zijn om over het beleid te beslissen, hoe kan het dan dat ze wel slim genoeg zijn om hun leiders te kiezen? De econoom Murray Rothbard heeft erop gewezen dat je juist veel slimmer moet zijn om je leiders te kiezen dan om over wetsvoorstellen te stemmen. Als je over een wetsvoorstel stemt, hoeft je immers alleen maar te weten welk beleid je goed vindt, maar als je een leider kiest moet je weten wie het beste in staat is te kiezen wat het beste beleid is. Om dat laatste te weten moet je én weten wat het beste beleid is én van alles weten over de mening, de persoonlijkheid en de betrouwbaarheid van alle politici. Om een goede leider te kiezen moet je dus veel meer weten dan als je alleen maar een goed beleid hoeft te kiezen. Dus hoe dommer de mensen zijn, hoe meer er te zeggen valt voor directe democratie. |